

Katarzyna Leśniewska
Ewa Puchała

Organizacja procesu
wspierania uczniów
ze specjalnymi potrzebami

Organizacja procesu wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Katarzyna Leśniewska – specjalista w Pracowni Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych ORE
Ewa Puchała – nauczyciel konsultant w Pracowni Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych ORE

Spis treści:

- I. Dynamika pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu, szkole i placówce
- II. Sposoby organizacji pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
 1. Graficzne przedstawienie sposobów pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami
 2. Opis sposobu pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Rola i zadania dyrektora, nauczycieli i specjalistów w procesie wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami

Szablony:

Karta Indywidualnych Potrzeb Ucznia

Plan Działań Wspierających

ARKUSZ WIELOSPECJALISTYCZNEJ OCENY POZIOMU FUNKCJONOWANIA UCZNIĄ

ARKUSZ INDYWIDUALNEGO PROGRAMU EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNEGO

Dynamika pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu, szkole i placówce

Prezentowany w niniejszym opracowaniu opis opiera się na założeniu, że decydującą rolę w procesie wychowania i kształcenia w szkole odgrywa nauczyciel. Nauczyciel może bowiem najwcześniej rozpoznać trudności czy szczególne zdolności ucznia oraz najskuteczniej udzielać pomocy, ponieważ działa w naturalnych warunkach, w których funkcjonuje dziecko. Jego wpływ na wspieranie rozwoju i wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów jest więc znaczący.

Kontakt nauczyciela z uczniem rozpoczyna się od procesu poznawania, będącego podstawą działań wychowawczych. Inne ważne płaszczyzny działań wychowawczych to¹:

- wspieranie każdego ucznia w rozwijaniu jego osobistego potencjału,
- budowanie dobrych relacji,
- tworzenie przyjaznego klimatu klasy,
- koordynacja i integracja pracy wychowawczej dotyczącej całej klasy z działaniami wobec uczniów doświadczających trudności i/lub przejawiających szczególne zdolności.

Ważne jest, aby w procesie wychowania nauczyciel **zauważał potrzeby każdego ucznia**.

Relacje i aktywności pomiędzy nauczycielem a uczniem mogą, z jednej strony sprzyjać ujawnianiu trudności czy szczególnych zdolności, z drugiej – być okazją do wprowadzania działań wspierających czy pomocowych. Działania te przebiegają według następującego porządku²:

- zauważenie i wstępne zdefiniowanie trudności/zdolności,
- określenie specjalnych potrzeb dziecka,
- zaplanowanie działań pomocowych/wspierających rozwój,
- realizacja powyższych działań,
- sprawdzanie skuteczności,
- ewentualna modyfikacja planu,
- wzmocnienie pozytywnych zmian.

¹ Za M. Dotka, M. Kazimierczak, I. Lutze, E. Puchała, M. Świdarska „Model pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole i współpracy pomiędzy szkołą i poradnią – założenia”, CMPPP Warszawa 2009

² Za M. Dotka, M. Kazimierczak, I. Lutze, E. Puchała, M. Świdarska „Model pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole i współpracy pomiędzy szkołą i poradnią – założenia”, CMPPP Warszawa 2009

Proces wspierania ucznia w rozwoju, udzielania mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, będzie analogiczny, w przypadku każdego dziecka ze specjalnymi potrzebami. Oznacza to, że niezależnie od rodzaju trudności czy posiadanych zdolności procedura będzie zgodna z opisanymi wyżej krokami – od rozpoznania do ewaluacji i modyfikacji planów. Natomiast specyficzne dla różnych dzieci będą formy i sposoby udzielania pomocy, metody pracy, rodzaje potrzebnych dostosowań. Będą one uzależnione od rodzaju dysfunkcji czy zdolności, funkcjonowania dziecka, etapu edukacyjnego – czyli od indywidualnych potrzeb i możliwości każdego ucznia.

Podstawowy układ, w którym jest udzielana pomoc dziecku w szkole, to relacja uczeń-nauczyciel. Ważne jest, aby uczeń dostawał od nauczyciela takie wsparcie, które pozwoli mu na odkrywanie własnego potencjału oraz pokonywanie trudności i ograniczeń. Temu służą działania wspierające podejmowane przez nauczyciela. O wszystkich działaniach w ramach udzielanej pomocy rodzice są informowani i włączani w nie. Proces ten odbywa się we współpracy z innymi nauczycielami uczącymi dziecko. Warto też podkreślić znaczenie, jakie może pełnić współpraca nauczycieli z wychowawcami świetlicy, jeśli dziecko do niej uczęszcza.

Nauczyciel, który ma wiedzę dotyczącą wymagań edukacyjnych, zarówno w zakresie podstawy programowej jak i obowiązującego w szkole regulaminu poznaje dzieci w odniesieniu do wymagań szkolnej rzeczywistości i dokonuje rozpoznania potrzeb swoich uczniów, określając ich specyfikę. Np. czego potrzebuje Kasia, która ma niedosłuch, by móc się efektywnie uczyć? Jakie są potrzeby Jasia, pochodzącego z rodziny dysfunkcyjnej, dotyczące budowania satysfakcjonujących relacji z kolegami? Czego potrzebuje dziecko, by czuć się dobrze w klasie, szkole?

Pomoc świadczona uczniowi w miarę możliwości w sposób spójny i kompleksowy przynosi największe efekty. Tworzenie takiego wsparcia dla ucznia jest możliwe wówczas, kiedy punktem wyjścia jest rzetelna wiedza o dziecku i jego środowisku. Dlatego zarówno zbieraniem informacji o uczniu jak i planowaniem wsparcia zajmuje się zespół złożony z nauczycieli, specjalistów i wychowawców (zwany w dalszej części niniejszego opracowania zespołem). Na podstawie obserwacji, rozmów z rodzicami i rodziną, analizy dokumentacji tworzony jest „bank” informacji o uczniu. Stanowi on podstawę do opracowania przez zespół indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET) lub wypełnienia karty indywidualnych potrzeb ucznia (KIPU) i opracowania planu działań wspierających (PDW).

Nauczyciele uczący uczniów ze specjalnymi potrzebami mogą zapisywać swoje uwagi i spostrzeżenia. Może to ułatwić określenie potrzeb uczniów oraz sposobów i form ich zaspokajania.

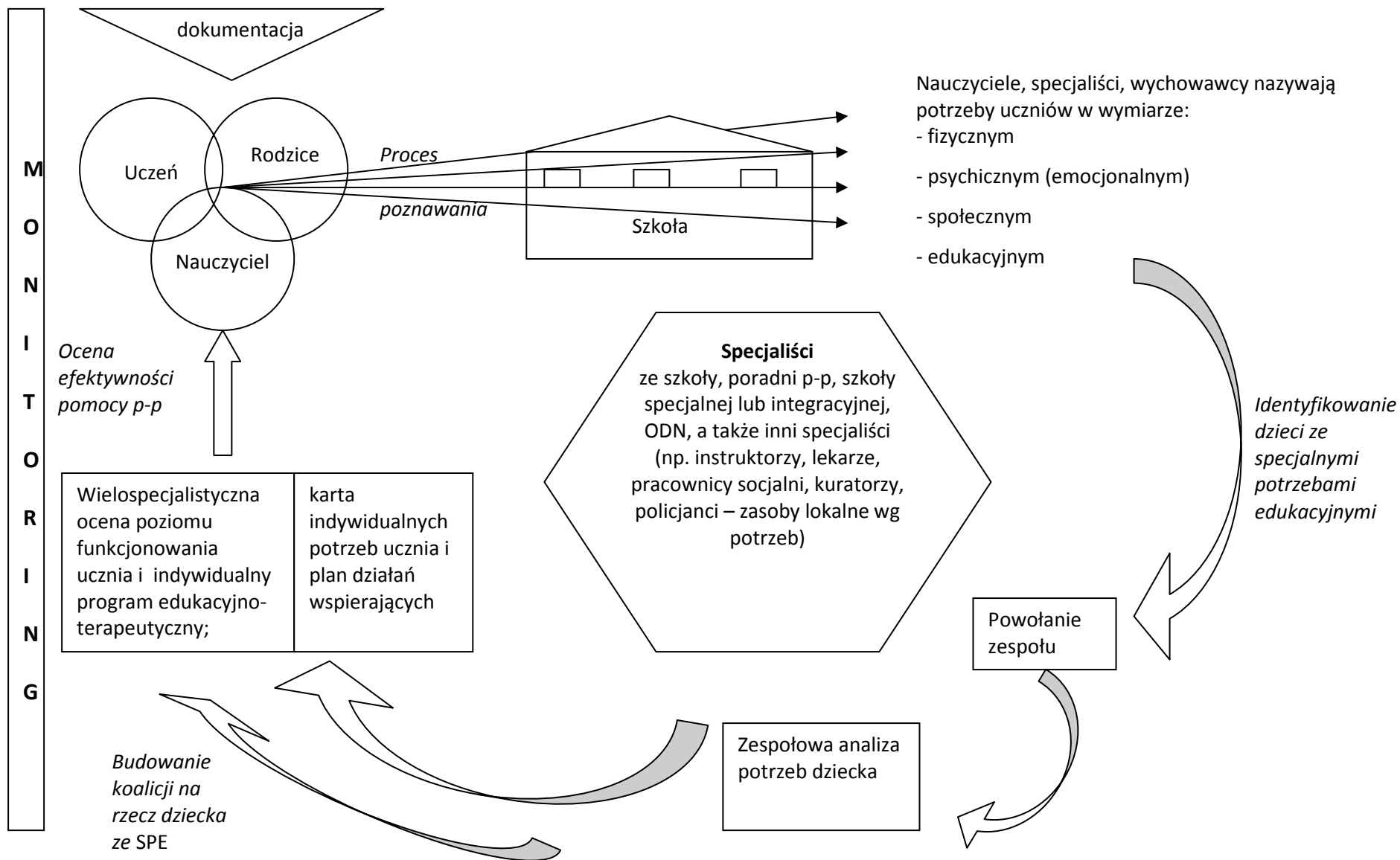
Dla uczniów wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej tworzy się zespół. W skład zespołu wchodzi nauczyciele pracujący z danym uczniem, wychowawcy grup wychowawczych, specjaliści (np. psycholog, pedagog szkolny, logopeda), a także, na zaproszenie dyrektora, reprezentant poradni psychologiczno-pedagogicznej. Na wniosek rodziców w posiedzeniu zespołu może uczestniczyć m.in. przedstawiciel lokalnego samorządu, lekarz leczący dziecko, instruktor prowadzący z dzieckiem zajęcia, rehabilitant czy przedstawiciele instytucji wspierających dziecko i rodzinę (np. OPS, CPR, policja, sąd, organizacje religijne).

Wyznaczona przez dyrektora osoba koordynuje pracę zespołu: organizuje spotkanie inicjujące współpracę nauczycieli i specjalistów, na którym ustala się plan działań uwzględniający zadania poszczególnych osób (nauczyciela, pedagoga i specjalistów) oraz sposoby i harmonogram realizacji. Zespół monitoruje zaplanowane działania. Do jego kompetencji należy również ocena efektywności pomocy udzielanej dziecku.

Opracowane przez szkołę zasady udzielania pomocy i wsparcia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinny mieć odzwierciedlenie w zapisach prawa wewnątrzszkolnego (statut szkoły, szkolny program wychowawczy i profilaktyki). Konieczna jest znajomość tych zapisów przez wszystkich uczniów, rodziców i nauczycieli.

Sposoby organizacji pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

1. Graficzne przedstawienie sposobów pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami

2. Opis sposobu pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Triada uczeń – rodzic – nauczyciel

Podstawowym środowiskiem wychowawczym dla dziecka jest rodzina. W momencie, kiedy rozpoczyna ono edukację pojawia się w jego życiu drugie, silnie oddziałujące środowisko – szkoła (wcześniej przedszkole). Czas pójścia dziecka do szkoły można traktować jako zbliżanie się do siebie środowiska rodzinnego i środowiska szkoły. Owo zbliżanie polega na poznawaniu się uczestników tego procesu. Kluczową rolę odgrywają w tym procesie samo dziecko, jego rodzice oraz nauczyciele. Oczywiście nie oznacza to, że środowisko rówieśników nie ma wpływu na adaptację ucznia w szkole. Wspieranie ucznia jest zadaniem nauczyciela, stąd określenie jego kluczowej roli.

Do szkoły przychodzi „całe dziecko”, a nie tylko jego umysł. Wnosi ono zatem własne doświadczenie życiowe, możliwości, emocje, stan zdrowia, sprawności itp. Towarzyszy mu rodzic – osoba, która zna je najlepiej, a dodatkowo ma wiele doświadczeń związanych z oddziaływaniami podejmowanymi wobec dziecka przez niego samego i innych dorosłych (dziadków, panie w przedszkolu, lekarzy itd.). Każdy rodzic przychodzi ze swoim bagażem życiowym, określonymi możliwościami i ograniczeniami, własnym sposobem komunikowania się. Naprzeciw nim wychodzi nauczyciel, który ma wiedzę dotyczącą funkcjonowania szkoły i doświadczenie w pracy z różnymi dziećmi. Wnosi on również swoje doświadczenie życiowe, kompetencje, mocne i słabe strony. Spotkanie tych trzech ważnych podmiotów ma na celu poznanie potrzeb i możliwości dziecka, by w rezultacie stworzyć warunki sprzyjające jego optymalnemu rozwojowi. Na schemacie triadę uczeń–rodzic–nauczyciel przedstawiono w postaci trzech zachodzących na siebie kół. Można uznać, że części wspólne obrazują obszary wzajemnego poznania, związków, relacji.

W pozyskiwaniu wiedzy o uczniu pomóc też mogą informacje zebrane od babć, dziadków, obserwowanie rodzeństwa, jeśli uczęszcza do tej samej szkoły.

Proces poznawania

Proces poznawania odbywa się wieloma drogami. Nauczyciel poznaje dziecko i jego sytuację poprzez rozmowy z dzieckiem i jego rodzicami, obserwacje zachowań ucznia i jego relacji z innymi ludźmi, analizę zauważonych postępów w rozwoju dziecka związanych z edukacją i rozwojem społecznym. Sam wchodzi w relację z uczniem i ma szansę dokonywać autorefleksji związanej z tym, co się w tej relacji dzieje. Dodatkowo ma możliwość analizowania dokumentów (orzeczenia, opinii, dokumentacji medycznej udostępnionej przez rodzica itp.), analizowania

wytworów dziecka. Może mieć również dostęp do wyników badań prowadzonych przez specjalistów i do pogłębionej diagnozy. Specjaliści mogą służyć swoją wiedzą dotyczącą konkretnego dziecka, jak również wiedzą natury ogólnej – np. związaną z określoną dysfunkcją, zaburzeniami, mechanizmami funkcjonowania, procedurami postępowania itp.

W procesie wzajemnego poznawania nie sposób pominąć kwestii związanych z wartościami poszczególnych osób. Zgodnie z założeniami reformy, ustalenie ważnych wartości jest elementem niezbędnym i kluczowym w budowaniu programu wychowawczego. W wytycznych Ministerstwa Edukacji Narodowej czytamy, że „opracowując program wychowawczy szkoły należy brać pod uwagę jakie wartości są szczególnie ważne dla społeczności szkolnej”³. Jeśli patrzymy z punktu widzenia jednostki (ucznia, rodzica, nauczyciela), to staje się jasne, że każda z tych osób kieruje się własnymi wartościami i na ich bazie kształtuje własne zachowania. Nie można mówić o rozwoju bez zaspokajania potrzeb, czy bez dążenia do wytyczonych celów. Doświadczenie i związane z nim przeżycia również stanowią integralną część rozwoju. Dlatego nazywanie i uwzględnianie wartości w procesie budowania środowiska sprzyjającego rozwojowi dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wydaje się ze wszech miar zasadne.

Pryzmat szkoły

Nauczyciel jest osobą, która zna rzeczywistość szkoły, do której trafia dziecko. Wie, jakie są warunki lokalowe szkoły, jakie jest wyposażenie, którym szkoła dysponuje, zna wymagania, które będą stawiane przed uczniem, zna kadre, z którą dziecko będzie się stykać podczas pobytu w szkole, klimat panujący w szkole oraz posiada inne ważne z punktu widzenia potrzeb ucznia informacje. Jest jedyną osobą z triady dziecko–rodzic–nauczyciel, która w chwili, kiedy dziecko zaczyna edukację, ma wiedzę tego rodzaju. W związku z tym ważne jest, aby nauczyciel spróbował spojrzeć na dziecko przez pryzmat szkoły. Może to pomóc w określeniu zasobów, które są do dyspozycji oraz trudności, na jakie może się natknąć dziecko ze specjalnymi potrzebami ucząc się w tej konkretnej szkole.

Nazywanie potrzeb

Analiza potrzeb powinna dotyczyć **całej społeczności szkolnej**, ponieważ jest to system osób wzajemnie oddziaływujących na siebie. Dziecko ze specjalnymi potrzebami przychodząc do szkoły nie trafia w „pustkę społeczną”. lecz do środowiska, w którym poszczególne osoby mają

³ *Opis Zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji, Szkoła Przyjaźnie wspierająca. Reforma Programowa, Warszawa, kwiecień 2008., str. 25.*

potrzeby, oczekiwania, możliwości i ograniczenia. Tylko wówczas, gdy patrzymy na szkołę jako na system wzajemnie powiązanych i oddziaływujących na siebie elementów, działania podejmowane wobec dziecka/dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają szansę być spójne i skuteczne. Świadomość „równości” w zakresie potrzeb lecz „różnorodności” w sposobach ich zaspokajania ułatwia rozumienie tego, czym jest zaspokajanie potrzeb i indywidualizacja pracy zmierzająca do optymalizowania rozwoju ucznia. Warto spojrzeć na proces edukacji i wychowania w szkole, jako na spotkanie osób-partnerów, którzy posiadają różne kompetencje. Wśród tych osób są uczniowie (ze specjalnymi potrzebami i ich rówieśnicy) oraz nauczyciele ze swoimi potrzebami i możliwościami. Są też rodzice uczniów. Od tego na ile potrzeby wszystkich podmiotów będą zaspokojone zależy to, w jaki sposób kształtować się będą relacje w szkole.

Anna Brzezińska i Ludmiła Rycielska podkreślają znaczenie potrzeby bezpieczeństwa i potrzeby autonomii, jako podstawowych w budowaniu relacji uczeń-nauczyciel. „Pogodzenie tych dwóch potrzeb, tak po stronie nauczyciela, jak i po stronie uczniów to, inaczej mówiąc, warunek tego, by ich związek był nie tylko owocny w sensie realizacji założonych celów edukacji, ale także tego, by był dla obu stron osobiście satysfakcjonujący. Dobry związek nauczyciela i uczniów to taki, w którym obie strony bez obaw o naruszenie granic własnej autonomii i prywatności oraz ograniczenia swej niezależności wchodzą w bliskie ze sobą kontakty, dające im poczucie zrozumienia i wsparcia ze strony partnera interakcji. Z drugiej strony dobry związek to taki, w którym niezależne, swobodne działanie, realizowanie swoich potrzeb indywidualnie, bez uzgodnienia tego z partnerem interakcji, nie narusza owego *bazowego* poczucia bezpieczeństwa”⁴.

Wszystkie osoby wchodzące w skład społeczności szkolnej mają własne potrzeby w różnych zakresach. Można mówić o **czterech podstawowych wymiarach**, w jakich warto diagnozować potrzeby:

- fizycznym (m.in. podstawowe potrzeby związane z jedzeniem, wypoczynkiem, ruchem, organizacją przestrzeni, leczeniem – m.in. przyjmowaniem leków),
- psychicznym (głównie w sferze potrzeb emocjonalnych),
- społecznym (potrzeby związane z relacjami interpersonalnymi, m.in. potrzeba więzi, przynależności, uznania itp.),

⁴ A. I. Brzezińska i L. Rycielska, *Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela*, W: *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacji*, praca zbiorowa pod redakcją P. Czekierdy, M. Budzyńskiego, J. Traczyńskiego, Z. Zalewskiego i A. Zembrzuskiej, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009, str. 24-25.

- duchowym (dotyczące samoświadomości istnienia, poczucia sensu życia; także wszelkie potrzeby natury estetycznej; nie zawsze będzie chodzić o sferę religijną, choć dla wielu osób ona będzie również ważna).

Rozważanie potrzeb w tych wymiarach powinno dotyczyć zarówno nauczycieli, rodziców jak i samych dzieci. Nauczyciel, który jest świadomy własnych potrzeb łatwiej zrozumie potrzeby dzieci. Nauczyciel, który potrafi dbać o zaspokajanie swoich najważniejszych potrzeb może organizować sytuację szkolną w sposób, który pozwoli zaspokajać potrzeby uczniów. Na przykład jeśli nauczyciel przychodzi na lekcję niewyspany i „bez śniadania” (niezaspokojone potrzeby w wymiarze fizycznym), to trudno sobie wyobrazić, że będzie z cierpliwością reagował na trudne zachowania uczniów. Jeśli rodzic ucznia ma problemy z poruszaniem się (np. porusza się na wózku inwalidzkim), to potrzebuje dostosowanej do jego potrzeb przestrzeni fizycznej szkoły, w przeciwnym razie trudno mu będzie poczuć się pełnoprawnym członkiem społeczności szkolnej. Dla wszystkich osób ważne jest, żeby czuć się bezpiecznie w kontaktach między sobą (potrzeby bezpieczeństwa, szacunku). Jeśli uczeń czuje się dobrze w szkole, to realizuje swoją potrzebę przynależności – podobną potrzebę ma również nauczyciel. Potrzeby natury duchowej mogą się przejawiać w chęci przebywania w estetycznym otoczeniu (choć pojmowanie tego, co to znaczy „estetycznie” może być różne u nauczyciela, ucznia i rodziców).

Identyfikowanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Identyfikowanie dzieci potrzebujących pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole nie zawsze będzie wyglądało tak samo. Jeśli dziecko trafia do szkoły z orzeczeniem i/lub opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej nauczyciel wie, że dostaje pod swoją opiekę dziecko ze specjalnymi potrzebami. Jednak nie są to wszystkie dzieci, które będą potrzebowały wsparcia. Dlatego nauczyciel po uważnej obserwacji każdego z uczniów, z którymi pracuje oraz po zebraniu z innych źródeł informacji na jego temat powinien odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- czy dane dziecko ma (lub może mieć) trudności w realizacji standardów wymagań programowych, wynikających ze specyfiki jego funkcjonowania w różnych zakresach i/lub czy przejawia szczególne zdolności?
- czy istnieje potrzeba czynienia specjalnych dostosowań (dotyczących środowiska zewnętrznego, metod i form pracy, wyposażenia i pomocy dydaktycznych, dodatkowego wsparcia itp.), by umożliwić danemu dziecku edukację na miarę jego możliwości?

Jeśli myśląc o jakimś dziecku nauczyciel odpowiada na powyższe pytania twierdząco, wówczas ma do czynienia z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami.

Nauczyciel nie musi oczywiście zostawać z oceną sytuacji dziecka sam. Zarówno w czasie zbierania informacji o dziecku, jak i podczas ich weryfikowania i wyłaniania dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, może posiłkować się wiedzą i doświadczeniem innych nauczycieli, specjalistów zatrudnionych w szkole, specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, szkół specjalnych i integracyjnych, placówek doskonalenia nauczycieli oraz innych instytucji i organizacji.

Zespół

Każdy nauczyciel, jako osoba będąca w stałym kontakcie z dziećmi, jest odpowiedzialny za tworzenie warunków do zaspokajania specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. W związku z tym:

- nauczyciel, który zauważy trudności lub uzdolnienia ucznia podejmuje odpowiednie działania wspierające; równocześnie niezwłocznie zwraca się do dyrektora o utworzenie zespołu,
- w przypadku dzieci z orzeczeniem poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania i/lub opinią poradni, dyrektor powołuje zespół w chwili dostarczenia stosownego dokumentu, bez konieczności zwracania się z prośbą w tej sprawie przez nauczyciela,

W skład zespołu wchodzi stali członkowie i członkowie, którzy są włączani w zależności od potrzeb. Stałymi członkami zespołu są:

- nauczyciele prowadzący zajęcia z danym uczniem,
- specjaliści pracujący z uczniem,
- wychowawcy grup wychowawczych.

Na wniosek dyrektora w posiedzeniu zespołu może uczestniczyć pracownik poradni psychologiczno-pedagogicznej. W spotkaniach zespołu mają prawo uczestniczyć rodzice ucznia. To ważna zmiana w podejściu do roli rodziców w szkole. Rodzice stają się partnerem dla szkoły, a co za tym idzie, mogą stanowić ogromne wsparcie dla podejmowanych przez nauczycieli i specjalistów działań pomocowych. To właśnie rodzice znają dziecko najlepiej – wiedzą jak ono

funkcjonuje, obserwują na co dzień zmiany zachodzące w rozwoju dziecka, są świadkami i uczestnikami interakcji dziecka z otoczeniem, mają rozeznanie, jakie formy pomocy okazywały się dla dziecka skuteczne, a jakie się nie sprawdziły. I to im najbardziej zależy na tym, żeby pomóc dziecku. Zaproszenie rodziców do współdecydowania o sprawach dziecka w szkole ma szansę zaowocować połączeniem wysiłków i większą skutecznością podejmowanych działań, ponieważ wpływy rodziny i szkoły nie będą przeciwne, nie będą się ścierać, lecz będą zmierzać w tym samym kierunku.

O terminie spotkania rodziców informuje dyrektor. Działania wspierające ucznia należy prowadzić we współpracy z jego rodzicami i uwzględnić w nich pomoc, którą dziecko może otrzymać od rodziców. Rodzice mogą zapraszać na spotkania zespołu osoby i specjalistów spoza szkoły pracujących z dzieckiem: przedstawiciela organu prowadzącego szkołę, lekarzy, pracownika opieki społecznej opiekującego się rodziną, rehabilitantów i in. Warto też pamiętać, że jeśli dziecko uczęszcza do świetlicy szkolnej, to osobą na co dzień kontaktującą się z nim będzie wychowawca świetlicy – należy więc rozważyć jego udział w pracach zespołu. Choć rozporządzenie tego nie reguluje, warto dążyć do włączania ucznia w prace zespołu dotyczące jego samego – oczywiście na miarę możliwości dziecka.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą być w każdej klasie. W takiej sytuacji „nauczyciele prowadzący zajęcia z danym uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi” to właściwie wszyscy nauczyciele. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola i publicznych szkół, dyrektor może powoływać zespoły problemowo-zadaniowe, mające na celu tworzenie warunków do edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami. Zakres problematyki działań zespołu jest w gestii szkoły i powinien wynikać z jej potrzeb.

Zespołowa analiza potrzeb dziecka

Zakładamy, że na wcześniejszych etapach przedstawianej procedury nauczyciel rozpoznał sytuację dziecka. Ukonstytuował się również zespół osób, których zadaniem jest tworzenie warunków do optymalnego rozwoju ucznia ze specjalnymi potrzebami, czyli w perspektywie także stworzenie dla niego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego lub planu działań wspierających. Aby to było możliwe, ważne jest, by członkowie zespołu wspólnie zastanowili się nad tym, jak rozumieją potrzeby dziecka, w jaki sposób wyobrażają sobie funkcjonowanie dziecka w szkole, co w tym zakresie wnosi orzeczenie, co opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej lub

inna dokumentacja dostarczona przez rodziców (np. medyczna, kopia KIPU ze szkoły, do której dotychczas uczęszczał uczeń).

Analizując potrzeby dziecka powinno się patrzeć na nie holistycznie. Dlatego warto zwracać uwagę na różnorodne czynniki, które mogą wpłynąć na odnoszenie przez ucznia sukcesów w szkole, czyli m.in.:

- brać pod uwagę jego zdolności, wiedzę, umiejętności i możliwości potrzebne do realizacji poszczególnych przedmiotów czy zadań, które mogą być stawiane przed dzieckiem,
- analizować sposoby reagowania dziecka w sytuacjach dla niego trudnych (np. poziom motywacji do pokonywania przeszkód i trudności),
- próbować zaobserwować umiejętności psychospołeczne dziecka, w tym możliwości nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i dorosłymi,
- zapoznawać się z efektami dotychczasowej edukacji oraz dostosowaniami programowymi, metodami, technikami wykorzystywanymi w pracy z dzieckiem,
- uwzględniać poziom sprawności motorycznej dziecka, w tym możliwości samoobsługi (głównie w odniesieniu do dzieci młodszych i niepełnosprawnych ruchowo),
- zwracać uwagę na poziom samodzielności ucznia,
- brać pod uwagę sytuację rodzinną i warunki w jakich żyje uczeń.

Na tej podstawie zespół:

- w przypadku uczniów posiadających:
 - opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej,
 - orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania,
 - orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania,
 - lub u których Zespół dokonał rozpoznania specjalnych potrzeb rozwojowych i/lub edukacyjnych dziecka,

zakłada kartę indywidualnych potrzeb ucznia, a następnie opracowuje plan działań wspierających;

- w przypadku uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego
 - dokonuje oceny poziomu funkcjonowania ucznia we wszystkich ważnych obszarach, a następnie opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny.

Dokonując opisanej powyżej analizy warto również określić, jakiego wsparcia potrzebuje szkoła, by stworzyć właściwe warunki dla dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Karta indywidualnych potrzeb ucznia

Karta jest dokumentem, który zespół zakłada uczniom posiadającym:

- opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej,
- orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego,
- orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania,
- lub u których zespół dokonał rozpoznania specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, związanych w szczególności z:
 - niepowodzeniami szkolnymi,
 - ryzykiem wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się, w przypadku uczniów szkoły podstawowej na pierwszym etapie edukacyjnym (uczniowie ze stwierdzonymi specyficznymi trudnościami na dalszych etapach będą należeli do grupy uczniów posiadających opinię poradni)
 - zaniedbaniami środowiskowymi związanymi z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi,
 - przeżywaniem sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
 - chorobą przewlekłą,
 - trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi (dzieci imigrantów), ze zmianą środowiska edukacyjnego (wcześniejsze kształcenie za granicą),
 - szczególnymi predyspozycjami i uzdolnieniami⁵.

Karta ma być dokumentem zawierającym konkretne i rzetelne informacje o dziecku, pochodzące z różnych źródeł. Jeśli szkoła założy lub otrzyma kartę, zostanie tym samym zobligowana do opracowania na jej podstawie planu działań wspierających, uzupełniania oraz weryfikowania zapisów w niej zawartych. Pozwoli to nauczycielom na poszczególnych etapach edukacyjnych na analizę procesu rozwoju dziecka, będzie opisem podejmowanych oddziaływań (świadczeń, które dziecko otrzymuje) i ich skuteczności. Ma to na celu zapewnienie ciągłości pracy z danym uczniem. Karta indywidualnych potrzeb ucznia z założenia ma być dokumentem „wędrującym za dzieckiem” do kolejnych szkół. W przypadku przejścia ucznia do innej szkoły lub ukończenia nauki na danym etapie edukacyjnym, oryginał karty otrzymują rodzice lub uczeń (jeśli

⁵ trudności wymienione w rozporządzeniu nie są listą zamkniętą, mają na celu zwrócenie uwagi nauczycieli na newralgiczne, na danym etapie edukacyjnym, trudności uczniów.

jest pełnoletni), kopia karty pozostaje w dokumentacji szkoły. Jeśli rodzice wyrażą zgodę – dyrektor przesyła kopię karty do nowej szkoły, w której uczeń rozpoczyna naukę.

Karta nie jest dokumentem wystawianym „raz na zawsze”, lecz dokumentem „żyjącym”, tworzonym i weryfikowanym przez kolejne lata edukacji dziecka. Jest zakładana przez zespół, na który nałożony zostaje także obowiązek monitorowania zaleceń zawartych w karcie i okresowa ocena skuteczności podejmowanych działań.

Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia

Wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania zespół dokonuje w odniesieniu do uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego:

- niepełnosprawnych:
 - słabo słyszających,
 - niesłyszających,
 - słabo widzących,
 - niewidomych,
 - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
 - z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim,
 - z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
 - z autyzmem, w tym z Zespołem Aspergera,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi.
- zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie.

Podstawą do dokonania wielospecjalistycznej diagnozy są informacje zawarte w orzeczeniu zespołu orzekającego z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z przepisami prawa orzeczenie zawiera:

- diagnozę (rodzaj niepełnosprawności, ogólne informacje o ograniczeniach i możliwościach, mocnych stronach dziecka),
- zalecenia (pożądane formy wsparcia, rozwijania mocnych stron dziecka, terapii, a także najkorzystniejsza forma kształcenia),
- uzasadnienie (przewidywane efekty działań wspierających).

Orzeczenie nie dostarcza kompletnych informacji o uczniu. Diagnoza dokonywana jest w poradni, w gabinecie, w warunkach, w których dziecko nie funkcjonuje na co dzień. Nie pozwala to zaobserwować, jak dziecko funkcjonuje w domu, w relacjach z rodzeństwem, jak w klasie,

w relacjach z rówieśnikami. Nie pozwala też określić poziomu wiedzy i umiejętności dziecka z poszczególnych przedmiotów.

Ważne jest więc, by dokonując wielospecjalistycznej oceny opisać poziom funkcjonowania ucznia w różnych sferach, korzystając także z informacji od rodziców (lub przedstawionej przez nich dokumentacji np. medycznej, podejmowanych działań rehabilitacyjnych, terapeutycznych), nauczycieli, specjalistów pracujących z dzieckiem czy dokonujących na terenie szkoły diagnozy psychologicznej lub pedagogicznej. Załączamy przykładowy [formularz wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia](#)

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny i plan działań wspierających

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny jest opracowywany przez zespół dla uczniów posiadających orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego, przy czym dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie. Ma on opisywać m.in. oddziaływania odpowiednio o charakterze rewalidacyjnym, socjoterapeutycznym lub resocjalizacyjnym.

Dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej lub u których zespół dokonał rozpoznania trudności wpływających na realizację standardów wymagań programowych bądź szczególnych zdolności, zespół opracowuje plan działań wspierających. Poniżej zaprezentowano, jakie treści powinny zawierać oba dokumenty.

Plan działań wspierających (PDW)⁶	Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET)⁷
1) cele do osiągnięcia w zakresie, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej; 2) działania realizowane z uczniem w ramach poszczególnych form i sposobów udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej; 3) metody pracy z uczniem;	1) zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, o którym mowa w przepisach w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. nr 228 poz. 1487)

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. nr 228 poz.1490) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. nr 228 poz.1489).

<p>4) zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, o którym mowa w przepisach w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych;</p> <p>5) działania wspierające rodziców ucznia;</p> <p>6) w zależności od potrzeb, zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.</p>	<p>szkołach publicznych; rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, w tym w przypadku:</p> <p>a) ucznia niepełnosprawnego — zakres działań o charakterze rewalidacyjnym,</p> <p>b) ucznia niedostosowanego społecznie — zakres działań o charakterze resocjalizacyjnym,</p> <p>c) ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym — zakres działań o charakterze socjoterapeutycznym;</p> <p>2) formy i metody pracy z uczniem;</p> <p>3) formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, ustalone przez dyrektora przedszkola lub szkoły zgodnie z przepisami, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 3 (<i>zajęcia specjalistyczne, o których mowa w przepisach w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach</i>);</p> <p>4) działania wspierające rodziców ucznia oraz zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, określone przez zespół wymieniony w ust. 3, zgodnie z przepisami, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 3 (<i>zajęcia specjalistyczne, o których mowa w przepisach w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach</i>);</p> <p>5) zajęcia rewalidacyjne i resocjalizacyjne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 4 (<i>inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności w zajęcia rewalidacyjne i resocjalizacyjne</i>);</p> <p>6) zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 1 i 5 (<i>1- realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego; 5- przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym</i>);</p>
--	---

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny powinien integrować w sobie zarówno elementy edukacyjno-terapeutyczne (dla uczniów niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie), zaś plan działań wspierających – elementy wsparcia uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, dostosowanie treści i form nauczania dla dzieci wybitnie zdolnych i inne oddziaływania potrzebne danemu dziecku. Zarówno program, jak i plan – poza działaniami skoncentrowanymi stricte na edukacji dziecka – powinny zawierać działania służące wielostronnemu rozwojowi ucznia (m.in. w sferze emocjonalnej, behawioralnej).

Ważne jest, aby indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny opracowywany był na podstawie charakterystyki funkcjonowania dziecka w różnych sferach dokonanej przez grono specjalistów (wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania). Warto nakreślić cele ogólne, by mieć wyobrażenie, do czego dążymy. Nie należy jednak pomijać również celów strategicznych. Te drugie powinny być konkretne, sformułowane pozytywnie (co dziecko ma osiągnąć, a nie co należy wyeliminować) i w sposób umożliwiający weryfikację tego, czy dany cel został osiągnięty. Powinien on być ponadto realny do osiągnięcia przez dziecko, z którym zamierzamy pracować (dlatego istotna jest wcześniejsza rzetelna diagnoza). Warto też sprawdzić, na ile cel, który stawiamy przełoży się na umiejętności, z których uczeń będzie mógł korzystać na co dzień (czy nasze działania mają sens) oraz czy będzie on działał motywująco na dziecko (m.in. czy wysiłek włożony w jego realizację nie przewyższy korzyści, jakie dziecko będzie miało z osiągnięcia tego celu)⁸. Na przykład kwestia nauczania języków obcych (jednego czy dwóch) dziecka nie mówiącego i ze sprzężoną niepełnosprawnością powinna być podejmowana w odniesieniu do konkretnego dziecka. Ważne jest, aby decydując o tym brać pod uwagę, czy nauczanie tego języka jest rzeczywiście zgodne z potrzebami dziecka i czy ma ono szansę w jakikolwiek sposób z tego, czego się uczy, skorzystać w życiu. Być może obciążanie niektórych dzieci nauką języka obcego jest jedynie sposobem „naginania” rzeczywistości do wymogów podstawy programowej. Każdorazowo należałoby zastanowić się, czy szukanie specjalistycznego oprzyrządowania umożliwiającego dziecku uczenie się języka obcego ma rzeczywiście odniesienie do tego, czy dziecko może (teraz lub w przyszłości) w jakikolwiek sposób wykorzystać znajomość języka w swoim codziennym życiu.

Tworząc indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny oraz plan działań wspierających należy odnosić je do podstawy programowej, pamiętając, że wymagania dotyczące poszczególnych przedmiotów na kolejnych etapach edukacyjnych zostały określone w podstawie.

⁸ Na podstawie popularnej, zwłaszcza w środowiskach biznesowych, techniki wytyczania celów SMART(+).

Treści wymagań z podstawy programowej nie są tożsame z treściami zawartymi w poszczególnych podręcznikach, które często zawierają dużo szerszy zakres wiedzy, niż wymagany. Dostosowanie treści dotyczy wyłącznie wiedzy zawartej w podręcznikach i realizowanego programu, nie dotyczy natomiast treści zawartych w podstawie programowej (przypominamy, że wszystkie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, z wyjątkiem upośledzonych w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim, realizują podstawę programową kształcenia ogólnego). Jeśli uczeń przejawia szczególne zdolności lub talenty w jakiejś dziedzinie plan działań wspierających powinien służyć ich rozwijaniu. Dlatego ważne jest, aby przemyśleć treści, metody i formy pracy z każdym dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi odrębnie – w odniesieniu do jego potrzeb, możliwości i zdolności.

W programie/planie należy określić rodzaje pomocy i wsparcia, które powinien otrzymać uczeń ze strony nauczyciela, ze strony specjalistów a także rówieśników. Również warto zastanowić się, jakiego rodzaju działania, mające na celu wspieranie dziecka, może podejmować rodzic w warunkach domowych. Nauczyciele powinni również zastanowić się, w jaki sposób będą odnotowywać osiągnięcia dziecka, trudności napotkane w realizacji indywidualnego programu/planu oraz w jaki sposób będą wymieniali informacje z rodzicami, co i w jaki sposób przekażą samemu dziecku.

Istotne jest również, aby zespół tworząc indywidualne programy/plany miał na uwadze, że dziecko jest członkiem społeczności klasowej i szkolnej. Tak więc program/plan – choć indywidualny – powinien być osadzony w realiach życia szkoły i uwzględniać funkcjonowanie dziecka w społeczności.

Warto podkreślić, że struktura planu jest prostsza niż struktura indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. W niniejszym opracowaniu możecie się Państwo zapoznać z przykładowymi szablonami [indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego](#), [karty indywidualnych potrzeb ucznia](#) i [planu działań wspierających](#).

Budowanie koalicji na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Poza działaniami zespołów, szkoła może inicjować tworzenie koalicji na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczającymi do danej szkoły. Można to robić zachęcając rodziców ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi do zaproszenia na posiedzenie zespołu np.:

- przedstawiciela organu prowadzącego,

- specjalistów zewnętrznych (np. kadra szkół specjalnych lub integracyjnych, lekarz, rehabilitant, pracownik socjalny, instruktor, trener, kurator sądowy, doradca zawodowy, psycholog międzykulturowy) – w zależności od trudności, których doświadcza dziecko albo od jego szczególnych zdolności,
- przedstawicieli organizacji pozarządowych i innych instytucji wspierających dziecko i rodzinę w środowisku lokalnym.

Rolą osób tworzących koalicję na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest budowanie zaplecza merytorycznego (m.in. prowadzenie szkoleń i superwizji, doradztwo dla nauczycieli i specjalistów pracujących z tymi uczniami), metodycznego i organizacyjnego (np. konsultacje ze szkołą, która ma doświadczenia w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, by uzyskać informacje, co warto zmienić w organizacji szkoły, co się sprawdza, czego unikać; organizowanie dodatkowego wsparcia w szkole, sprzętowego m.in. związanego z zapewnieniem potrzebnych pomocy dydaktycznych) oraz finansowego (np. na przebudowy, dostosowania terenu, zatrudnianie specjalistów).

Monitoring i ewaluacja

Podczas całego okresu realizacji indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego oraz planu działań wspierających, ważne jest, aby go monitorować i poddawać ewaluacji. Pomoc udzielana uczniowi wymaga monitorowania, ponieważ daje to możliwość reagowanie na zachodzące zmiany i obserwowane potrzeby uczniów, a w związku z tym – na elastyczne wprowadzanie zmian do IPET i PDW. Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym pomocy psychologiczno-pedagogicznej *Zespół dokonuje oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi, w tym efektywności realizowanych zajęć, dotyczącej:*

- 1) danej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej— po zakończeniu jej udzielania;*
- 2) pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w danym roku szkolnym — przed opracowaniem arkusza organizacji przedszkola, szkoły lub placówki, o której mowa w art. 2 pkt 5 ustawy, na kolejny rok szkolny.*

Dodatkowo, kwestię oceny efektywności pomocy udzielanej uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, reguluje § 5 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. nr 228

poz.1490), oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. nr 228 poz.1489), które określają, iż zespół *nie rzadziej niż raz w roku szkolnym dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia, uwzględniając ocenę efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi, dokonaną zgodnie z przepisami wymienionymi w § 4 ust. 1 pkt 3, oraz, w miarę potrzeb, dokonuje modyfikacji programu.*

Bezcennym źródłem informacji będą spisane obserwacje poszczególnych nauczycieli, czynione podczas realizacji zadań wynikających z programu/planu. Warto, aby nauczyciel cyklicznie (np. raz w tygodniu) robił krótkie notatki dotyczące każdego dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (mogą to być 1-3 zdania dotyczące konkretnych sytuacji czy osiągnięć ucznia). Na tej podstawie łatwiej będzie potem sporządzić roczne podsumowanie realizacji programu/planu, a przede wszystkim można na bieżąco wprowadzać modyfikacje do obu tych dokumentów. Tego rodzaju modyfikacje mogą przyczynić się do skuteczniejszego wspierania dziecka w szkole. Monitoring planu powinien być prowadzony równoległe z monitoringiem karty indywidualnych potrzeb ucznia, gdyż są to dokumenty powiązane ze sobą.

W dokonywanie przeglądu programu/planu i ocenę skuteczności pomocy świadczonej uczniowi warto włączać rodziców. Współpraca w tym zakresie sprawia, że rodzice czują się osobami współodpowiedzialnymi za efekty podejmowanych działań. Oni również mają uczestniczyć w zatwierdzaniu zmian wprowadzanych do przyjętego planu działań wspierających bądź indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Ewaluacja efektów pracy służy ponownemu przyjrzeniu się sytuacji ucznia i jego potrzebom, zweryfikowaniu, które działania zostały podjęte i przyniosły skutek, które nie przyniosły oczekiwanych efektów, a jakich działań nie podjęto. Na tej podstawie można ponownie spojrzeć przez pryzmat szkoły na potrzeby dziecka i zastanowić się nad tym, jakiego rodzaju dostosowań i wsparcia dziecko będzie potrzebowało w kolejnym roku edukacji.

III. Rola i zadania dyrektora, nauczycieli i specjalistów w procesie wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami

Rola dyrektora – organizacja pracy szkoły, współpraca z instytucjami zewnętrznymi

Za organizację działań i szczegółowe rozwiązania dotyczące wspierania dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole odpowiada dyrektor. Realizując te zadania warto, by dyrektor odpowiedział na następujące pytania:

– *Jaka jest potrzebna organizacja życia szkoły, by tworzyć warunki sprzyjające rozwojowi uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz pozostałych uczniów w szkole?*

– *Jak organizować życie w szkole, by sprzyjała ona dobremu samopoczuciu wszystkich uczestników życia szkoły: uczniów (nie tylko ze SPE), rodziców, nauczycieli i innych pracowników?* Na przykład: jak organizować czas pracy nauczyciela, żeby mógł on spokojnie porozmawiać z rodzicem? Jak organizować warunki do odpoczynku? Jak powinna być zorganizowana przestrzeń szkoły, by dawała możliwość indywidualnej rozmowy (rodzic-nauczyciel, uczeń-nauczyciel, nauczyciel-nauczyciel, nauczyciel-specjalista itd.) z zachowaniem zasady szacunku i dyskrecji, w warunkach sprzyjających uważnemu słuchaniu?

- *Jak ma wyglądać przydział odpowiedzialności dla poszczególnych nauczycieli i specjalistów?* Np. kto koordynuje działania dotyczące uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?

- *Jak ma wyglądać plan lekcji, by zespół osób pracujących z danym uczniem mógł się spotykać i wymieniać informacje?*

- *Jak ma wyglądać przechowywanie i wymiana informacji?*

Ważne jest, by były to rozwiązania uwzględniające specyfikę i zasoby danej szkoły. W ramach obowiązującego prawa możliwe jest organizowanie szkolnej rzeczywistości w sposób elastyczny. W proces wypracowywania nowej organizacji życia szkoły warto zaangażować wszystkich jej pracowników i nie traktować żadnego z rozwiązań jako ostatecznego, raczej wypróbować, jak się sprawdzi w codziennym życiu.

Dyrektor wspiera nauczycieli także poprzez modelowanie przyjaznych, opartych na współpracy relacji i umożliwienie rozwijania kompetencji wychowawczych, profilaktycznych oraz z zakresu pomocy dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ważne jest i dążyć należy do tego, by dyrektor ściśle współpracował z instytucjami samorządowymi odpowiedzialnymi za edukację

w lokalnym środowisku. Od jakości tej współpracy zależy, czy szkoła otrzyma wsparcie, jakiego potrzebuje. W gestii jednostek samorządu terytorialnego (JST) są decyzje dotyczące budżetu przeznaczonego na edukację. Szczególne znaczenie będzie miało rzetelne opracowanie arkusza organizacji pracy szkoły, określające rzeczywiste potrzeby szkoły związane z organizacją kształcenia dzieci ze specjalnymi potrzebami.

Dyrektor ma więc w samorządzie terytorialnym ważną rolę do spełnienia, może ponadto:

- proponować rozwiązania organizacyjne (np. zmniejszenie liczebności klas, zatrudnienie specjalisty w szkole) i wychowawcze (np. system pracy z dziećmi przejawiającymi zaburzenia zachowania), które mogą stanowić treść uchwał jednostki samorządu terytorialnego (JST),
- pozyskiwać fundusze na działalność profilaktyczną (między innymi z będących w gestii JST pieniędzy przeznaczonych na przeciwdziałanie alkoholizmowi), wychowawczą i opiekuńczą, pozyskiwać fundusze na doskonalenie nauczycieli,
- negocjować z samorządem środki przeznaczane na edukację uczniów ze SPE (zwiększona waga subwencji oświatowej) na którą MEN przekazuje dodatkowe finansowanie do samorządu lokalnego, a stanowią one jego dochód.

Są to znaczące kwoty do zdobycia, które mogą stanowić odczuwalne wsparcie budżetu szkoły. Stały udział dyrektora (lub wydelegowanego pracownika szkoły) w posiedzeniach komisji oświatowych pozwoli na systematyczne przekazywanie ważnych informacji i określanie finansowych potrzeb szkoły w zakresie pomocy dzieciom doświadczającym trudności czy przejawiającym szczególne zdolności.

Dla dzieci i młodzieży posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego przewidziano system finansowania w postaci dodatkowych wag uzależnionych od rodzaju dysfunkcji, który umożliwi zorganizowanie pomocy i wsparcia niezależnie od miejsca edukacji: szkoła ogólnodostępna, integracyjna, specjalna⁹.

Samorzady, to nie jedyne instytucje, które mogą stać się znaczącymi współpracownikami dla szkoły także w zakresie realizacji zadań dotyczących uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ważne jest, aby szkoła stawała się aktywna w środowisku lokalnym. Ta aktywność może obejmować zarówno działania, mające na celu zdobywanie sojuszników w celu wspierania działań szkoły (aktywność „do szkoły”), jak i działania mające na celu wspieranie różnych inicjatyw

⁹ Rozporządzenie MEN w sprawie zasad podziału części oświatowej subwencji ogólnej

środowiska lokalnego przez szkołę (działania „od szkoły”). Przykładami działań „do” może być poszukiwanie współpracy z instytucjami, takimi jak: policja, służba zdrowia, instytucje ochrony środowiska itp., w celu poszerzania wiedzy i kompetencji merytorycznych nauczycieli i uczniów w określonych dziedzinach. Takim działaniem jest również poszukiwanie sponsorów dla działań podejmowane przez szkołę. Jeszcze inny przykład to prowadzenie zajęć przez osoby mające doświadczenie w jakiejś dziedzinie (np. w taki sposób dzieci mogą poznawać nietypowe zawody na zajęciach prowadzonych przez osoby je uprawiające). Jeśli chodzi o działania „od”, to szkoła może włączać się lub organizować różnego rodzaju akcje charytatywne (np. kwesty, festyny połączone ze zbiórką pieniędzy, loterią lub kiermaszem prac wykonanych przez dzieci i/lub rodziców). Szkoła może również podejmować działania bezpośrednie na rzecz innych (np. organizacja wspólnych projektów z dziećmi z pobliskiego domu dziecka, wolontariat chętniej młodzieży w ośrodku pomocy społecznej dla osób starszych). Ważne jest, aby szkoła zaczęła postrzegać siebie jako element lokalnej społeczności aktywnie z nią współdziałający.

Rola i zadania nauczycieli

Nauczyciel jest znaczącą dla dziecka osobą w systemie edukacji. Rozumienie i uznanie znaczenia poziomu kwalifikacji kadry nauczycielskiej w procesie kształcenia i wychowania uczniów wydaje się oczywiste. Tym większe znaczenie nabiera ono w odniesieniu do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wspieranie uczniów doświadczających trudności czy posiadających szczególne zdolności, oprócz umiejętności dydaktycznych, wymagać będzie od nauczycieli także opanowania szeregu umiejętności psychospołecznych (budowania prawidłowych relacji, skutecznej komunikacji, konstruktywnego rozwiązywania problemów i konfliktów). Jeśli zespół ma planować, realizować i monitorować działania zmierzające do rozwiązania konkretnego problemu danego ucznia – jego członkowie powinni także umieć współpracować z rodzicami, ze sobą wzajemnie oraz z różnymi specjalistami, jeśli waga problemu tego wymaga.

Ważne, żeby podczas całego procesu udzielania pomocy uczniowi nauczyciel, będący członkiem zespołu, miał zapewnione wsparcie udzielane np. przez psychologa, pedagoga, doradcę metodycznego. Trudno bowiem oczekiwać, aby nauczyciele posiadali specjalistyczną wiedzę z psychologii, logopedii, terapii pedagogicznej w stopniu pozwalającym na profesjonalne postępowanie w przypadku wystąpienia problemów z tego zakresu. Np. jeśli w klasie jest uczeń przejawiający zaburzenia zachowania rolą psychologa będzie wyjaśnienie nauczycielom specyfiki

funkcjonowania dziecka borykającego się z takim problemem i pomoc w zaplanowaniu skutecznych sposobów postępowania. Także wsparcie psychologiczne nauczycieli w trakcie podejmowania przez nich działań terapeutycznych (konsultacje, coaching, superwizja). Ważne, aby wsparcie przez specjalistów było dla nauczyciela wyraźnie odczuwalne i wzmacniało jego poczucie pewności w działaniach na rzecz ucznia. Dzięki takiemu transferowi wiedzy od specjalistów nauczyciele mają okazję uczyć się na problemach i rozwijać kompetencje zawodowe w realnej sytuacji, związanej z trudnościami konkretnych uczniów. W trakcie podejmowania działań na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zespół współpracuje i może korzystać z pomocy instytucji działających na rzecz dziecka i rodziny w środowisku lokalnym (szkoły specjalne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie specjalistyczne, ośrodki pomocy społecznej, służba zdrowia, kuratorzy sądowi, domy kultury).

Podczas prac zespołu specjaliści wspierają merytorycznie i psychologicznie jego członków (wspólne opracowywanie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, planów działań wspierających, udzielanie wskazówek dotyczących pracy z dzieckiem o określonych potrzebach edukacyjnych, superwizja).

Wsparcie dla nauczyciela – rola specjalistów

Efektywny sposób współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami, a specjalistami w działaniach na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dobrze ilustruje model, który za A. Brzezińską¹⁰ można nazwać „animacja i wsparcie”. W tym modelu:

- nauczyciele, rodzice sami rozwiązują problemy wychowawcze i dydaktyczne wspierani w swych działaniach przez pedagogów i psychologów oraz pozostałe osoby tworzące społeczność szkoły – innych nauczycieli, rodziców, dyrektora,
- następuje odwrócenie strategii działania z „od problemu do ludzi” na „od ludzi do problemu”,
- zmienia się relacja diagnoza – pomoc.

¹⁰ A. Brzezińska „Psychologia a edukacja: pomoc psychologiczna wobec transformacji systemu edukacji” w materiałach z ogólnopolskiej konferencji „Historia i perspektywy pomocy psychologiczno-pedagogicznej”

Tabela Model animacja i wsparcie¹¹

KATEGORIE ANALIZY	MODEL ANIMACJA I WSPARCIE
WIZJA miejsca psychologa/ pedagoga	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nauczyciele we współpracy z rodzicami rozwiązują problemy wychowawcze i dydaktyczne wspierani w swych działaniach przez specjalistów oraz pozostałe osoby tworzące społeczność szkoły – innych nauczycieli, rodziców, dyrektora
Cele działalności psychologa/ pedagoga	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzmacnianie poczucia kompetencji nauczycieli i rodziców ▪ wspieranie umiejętności budowania strategii własnego działania i oceny ich skuteczności ▪ pomoc przy budowie, realizacji i ocenie skuteczności indywidualnych programów/planów przez nauczycieli we współpracy z rodzicami ▪ diagnoza psychologiczna/pedagogiczna problemów "nietypowych" – wspierająca / uzupełniająca diagnozy nauczyciela i rodziców ▪ uruchamianie procesu uczenia się "od siebie" ▪ umożliwianie nauczycielom i rodzicom samodzielnego zdobycia wiedzy przede wszystkim w formie warsztatów, zajęć treningowych, grup samokształceniowych (od doświadczenia do refleksji – zaangażowany cały człowiek, a nie tylko jego umysł)
Strategia działania:	<p>OD LUDZI:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ stały kontakt nauczycieli z rodzicami i wspólne rozpoznawanie problemu (diagnoza), w razie potrzeby konsultacja ze specjalistami w szkole, poradni lub innej instytucji działającej na rzecz dziecka i jego rodziny w środowisku lokalnym <p>DO PROBLEMU:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ nauczyciele i rodzice wspólnie z psychologami/pedagogami/innymi specjalistami dochodzą do ostatecznej diagnozy ▪ wspólnie opracowują indywidualny program edukacyjno - terapeutyczny lub plan działań wspierających dziecko w rozwijaniu jego osobistego potencjału bądź pokonaniu trudności ▪ wspólnie opracowują sposób i kryteria oceny skuteczności podejmowanych działań
Relacja diagnoza – pomoc	<p>NAUCZYCIELE I RODZICE WSPÓLNIE Z PSYCHOLOGIEM I/LUB PEDAGOGIEM dokonują diagnozy</p> <p style="text-align: center;">NAUCZYCIEL, RODZICE + PSYCHOLOG, PEDAGOG</p> <p style="text-align: center;">WSPÓLNIE DOKONUJĄ DIAGNOZY</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>nauczyciel, rodzice – pomoc uczniowi</p> <p>psycholog, pedagog – pomoc nauczycielom, rodzicom</p>

¹¹ Na podstawie A. Brzezińska „Psychologia a edukacja: pomoc psychologiczna wobec transformacji systemu edukacji” w materiałach z ogólnopolskiej konferencji „Historia i perspektywy pomocy psychologiczno-pedagogicznej”

PODSUMOWANIE FUNKCJONOWANIA MODELU

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ systemowe ujmowanie problemu - na płaszczyźnie intrapersonalnej, interpersonalnej, grupowej, instytucjonalnej, społecznej ▪ upodmiotowienie uczniów, nauczycieli i rodziców ▪ wspieranie nauczycieli i rodziców w samodzielnym poszukiwaniu rozwiązań napotykanym problemom przy jednoczesnym umożliwieniu korzystania z pomocy ▪ wzmacnianie odpowiedzialności nauczycieli, rodziców oraz psychologów/pedagogów za konsekwencje działań w stosunku do uczniów (dziecka) ▪ wspieranie aktywnego szukania pomocy u specjalistów poza szkołą (np. w PPP, OPS) ▪ odciążenie psychologa, pedagoga od wyręczenia nauczyciela w rozwiązywaniu indywidualnych problemów ▪ wspólne poszukiwanie rozwiązań systemowych ▪ uruchamianie w szkole procesów zmierzających do przekształcenia jej w organizację uczącą się 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ konieczność ciągłego poszukiwania sojuszników dla swych działań ▪ konieczność ciągłego budowania i wzmacnianie społecznej sieci wsparcia dla tych działań ▪ ryzyko przeciążenia przy braku wsparcia osób kluczowych w danej organizacji czy społeczności lokalnej

Wymienione słabe strony – konieczność poszukiwania sojuszników oraz budowanie i wzmacnianie sieci wsparcia –można w rzeczywistości potraktować jak pozytywy – pokazują bowiem, że ten model „wymusza” współpracę. Jest to tym bardziej ważne, że uczniowie (i często ich rodziny), którzy borykają się w szkole z różnymi problemami, są często klientami innych instytucji (np. pomocy społecznej, świetlic środowiskowych) lub znajdują się w obszarze działania tych instytucji (np. policja, sądy). Skuteczne radzenie sobie z problemami wymaga korzystania z różnych obszarów wiedzy i umiejętności, których nie posiada żaden nauczyciel w stopniu wystarczającym do rozwiązania tych problemów, ani nie posiada jej szkoła jako instytucja¹². Nauczyciele mają po tę pomoc sięgać, aktywnie jej poszukiwać, inicjatywa w szukaniu pomocy jest po stronie nauczycieli.

¹² Por. J. Kołodziejczyk „Zespoły wielodyscyplinarne w zarządzaniu oświatą” w materiałach z konferencji „Opracowanie zasad współpracy resortowej na poziomie środowisk lokalnych w celu pomocy dziecku i rodzinie w specjalistycznych placówkach wsparcia dziennego – świetlicach socjoterapeutycznych”, MEN, 2-3 grudnia 2008r.

Taki model pozwoli też nie „zgubić” w procesie udzielania pomocy rodziny oraz realiów, w jakich żyje uczeń. Umożliwi reagowanie na wczesne symptomy problemów i kompleksowe działania, obejmujące różne aspekty życia rodziny, adekwatnie do jej potrzeb.

Zarówno uczniowie, rodzice oraz nauczyciele z dużo większym prawdopodobieństwem, przy tak zorganizowanym systemie pomocy i wsparcia, będą mieć poczucie bezpieczeństwa. Raz jeszcze pragniemy przypomnieć, że zaspokojenie tej podstawowej potrzeby jest warunkiem rozwoju zarówno uczniów, jak i towarzyszących im w tym procesie dorosłych: rodziców i nauczycieli. Jest w związku z tym także ważnym warunkiem rozwoju szkoły jako instytucji.

Istotną rolę w pracy zespołu może odgrywać psycholog i pedagog (także specjalny) zatrudniony w szkole. Umożliwia to konsultowanie ze specjalistą „na miejscu” udzielanej uczniom pomocy, wsparcie nauczycieli w sytuacjach, w których tego potrzebują. Może on być stałym doradcą

i konsultantem, osobą, która pomaga nauczycielom i rodzicom w samodzielnym rozwiązywaniu problemów pojawiających się w procesie wychowania czy nauczania dzieci i młodzieży o różnych potrzebach edukacyjnych. Ma wspierać nauczycieli i rodziców, a nie zastępować ich, gdy sobie nie radzą. Współpraca między pedagogiem/psychologiem, a nauczycielem czy rodzicem nie powinna polegać na „zrobieniu czegoś” z dzieckiem traktowanym jako „problem”, ale na pomocy dorosłym, którzy doświadczają trudności w pracy z dzieckiem.

Aby zapewnić młodzieży z gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych profesjonalną pomoc w znalezieniu satysfakcjonującej drogi zawodowej, ważne jest zapewnienie na tych etapach edukacyjnych doradztwa edukacyjno-zawodowego. Aktualne rozporządzenie o pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole, nakłada na szkołę obowiązek prowadzenia doradztwa edukacyjno-zawodowego jako integralnej części wsparcia uczniów. Dokonywanie przez nauczycieli obserwacji uczniów, rozpoznawanie zainteresowań i mocnych stron, konstruowanie indywidualnych programów/planów dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – wszystkie te działania prowadzone w sposób systematyczny, mogą prowadzić do oceny możliwości, potencjału, zaplanowania przez ucznia dalszej ścieżki jego edukacji oraz jego kariery zawodowej. Jeśli wymienione działania prowadzone będą w sposób systematyczny – wsparcie ucznia w decyzjach dotyczących wyboru drogi zawodowej będzie jedynie podsumowaniem tego, co zrobiono.

Szczególną rolę w systemie wsparcia szkoły w działaniach na rzecz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pełnić będą poradnie psychologiczno-pedagogiczne i placówki doskonalenia nauczycieli. Zatrudnieni tam specjaliści są zobowiązani, by w ramach swoich obowiązków wspierać nauczycieli w pracy z dziećmi i młodzieżą. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. Nr 228 poz. 1488):

§ 1. (...)

2. Do zadań poradni należy w szczególności:

(...)

6) pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dzieci i młodzieży;

(...)

8) współpraca ze szkołami i placówkami w rozpoznawaniu u uczniów specyficznych trudności w uczeniu się, w tym ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I—III szkoły podstawowej;

9) współpraca z przedszkolami, szkołami i placówkami przy opracowywaniu i realizowaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, o których mowa w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych oraz w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach, oraz planów działań wspierających, o których mowa w przepisach w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach;

10) współpraca w udzielaniu i organizowaniu przez przedszkola, szkoły i placówki pomocy psychologiczno-pedagogicznej;

(...)

12) wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji przedszkola, szkoły lub placówki, w tym udzielanie nauczycielom pomocy w rozwiązywaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych;

(...)

14) udzielanie, we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, wsparcia merytorycznego nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych i specjalistom udzielającym pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach.

Ważne, by specjaliści z poradni i placówek doskonalenia nauczycieli byli w kontakcie ze szkołą, pełnili rolę doradcy, konsultanta, który zna zarówno grono pedagogiczne, jak i dzieci uczęszczające do danej szkoły. Nie ma szans na takie poznanie specjalista, który z uczniami czy nauczycielami spotyka się okazjonalnie, w poradni psychologiczno-pedagogicznej – by dokonać diagnozy lub podczas realizowania szkolenia dla rady pedagogicznej.

Kiedy potrzebna będzie specjalistyczna diagnoza dziecka, wydanie opinii – warto, aby przed ich wydaniem dokonać obserwacji dziecka w szkole. Widząc dziecko i jego zachowanie w naturalnych warunkach, a nie w swoim gabinecie, specjalista może lepiej wniknąć w istotę trudności ucznia, uwzględniając kontekst emocjonalny, społeczny, organizacyjny, dokonać opisu mocnych stron ucznia, jego funkcjonowania w różnych sferach (diagnoza funkcjonalna). Uwzględniając realia i zasoby szkoły oraz możliwości dziecka wspólnie z nauczycielami i rodzicami zaplanować działania, które pozwolą dziecku pokonać trudności i/lub rozwijać mocne strony i zdolności. Diagnoza ma zawierać wskazówki dające się zastosować w praktyce szkolnej. Podobny charakter ma opinia. Jeśli wymienione dokumenty nie spełniają tego kryterium – dyrektor zaprasza specjalistę na posiedzenie Zespołu, by uzyskać potrzebne informacje.

Jednocześnie specjalista z poradni psychologiczno-pedagogicznej czy placówki doskonalenia nauczycieli może zaproponować radzie pedagogicznej czy zainteresowanej grupie nauczycieli szkolenie dotyczące problemu, z którym się aktualnie borykają.

Oczywiście możliwe są sytuacje, w których konieczna będzie wizyta dziecka w gabinecie specjalisty (np. przeprowadzenie testu). Ważne, by były to sytuacje wyjątkowe, natomiast zasadą powinno być udzielanie pomocy uczniom i wspieranie nauczycieli w ich naturalnym środowisku, w warunkach, w których funkcjonują i pracują.

Karta Indywidualnych Potrzeb Ucznia

IMIĘ (IMIONA) I NAZWISKO UCZNIA

Nazwa przedszkola, szkoły lub placówki zakładającej Kartę

Dane kontaktowe przedszkola/szkoły/placówki zakładającej Kartę (adres, telefon, e-mail)

Data założenia Karty

Rok szkolny.....Oznaczenie klasy/grupy, do której uczęszcza uczeńWiek ucznia

Język, w którym uczeń się komunikuje (ważny w przypadku obcokrajowców)

Dane kontaktowe do rodziców:

MATKA:

.....
Imię i nazwisko, numer telefonu, e-mail i adres do korespondencji

OJCIEC

.....
Imię i nazwisko, numer telefonu, e-mail i adres do korespondencji

Do kogo mają być kierowane informacje (proszę podkreślić właściwe):

- do obojga rodziców,
- tylko do matki
- tylko do ojca
- do prawnego opiekuna

ROZPOZNANIE

Diagnoza wynikająca z:

- orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego,

Data wydania orzeczenia Numer orzeczenia

– orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania

Data wydania orzeczenia Numer orzeczenia

– opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej

Data wydania opinii Numer opinii

Informacja o potrzebie objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną na podstawie rozpoznania dokonane przez zespół

.....

Informacje o funkcjonowaniu ucznia oraz zakres w którym uczeń wymaga pomocy

(wynikające z dokumentacji dziecka oraz z rozpoznania dokonane przez nauczycieli i specjalistów w szkole)

Każdy z opisywanych obszarów powinien zawierać opis zaobserwowanych mocnych stron dziecka, umiejętności dziecka trudności i/lub uzdolnień)

Obszar funkcjonowania	Opis funkcjonowania dziecka w danym obszarze (wpływ na naukę i sytuację szkolną dziecka)	Potrzeby wynikające z diagnozy dziecka w danym obszarze	Uwagi
Ogólna sprawność fizyczna dziecka (motoryka duża)			
Sprawność rąk dziecka (motoryka mała)			
Zmysły (wzrok, słuch, czucie, węch, równowaga) i integracja sensoryczna			
Komunikowanie się oraz artykulacja			
Sfera poznawcza (oppanowanie technik szkolnych, zakres opanowanych treści programowych, osiągnięcia i trudności, myślenie, uwaga, pamięć)			
Sfera emocjonalno-społeczna (radzenie sobie z emocjami, relacje z dorosłymi, relacje z rówieśnikami,			
Samodzielność i możliwości w zakresie samodecydowania			
Uzdolnienia			
Stan zdrowia dziecka			
Inne obszary ważne z punktu widzenia funkcjonowania ucznia:			

Szczegółowe informacje o stanie zdrowia i sprawności dziecka wpływające na funkcjonowanie w szkole

1. Przejawy choroby, które mogą wpływać na samopoczucie i/lub bezpieczeństwo dziecka, albo ważne informacje dotyczące sprawności ucznia

.....
2. Ważne wskazania i przeciwwskazania medyczne (m.in. związane z podawaniem leków, dietą itp.)

.....
3. Inne wskazania

.....
Pomoc potrzebna uczniowi w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego (wsparcie potrzebne uczniowi do planowania dalszej edukacji i kariery zawodowej – dotyczy uczniów w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych)

ZALECANE PRZEZ ZESPÓŁ FORMY SPOSOBY I OKRES UDZIELANIA POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Zalecane formy	Sposoby udzielania pomocy	Okres trwania	Dodatkowe uwagi, wskazania, sugestie

HARMONOGRAM SPOTKAŃ ZESPOŁU:

.....
Podpisy osób uczestniczących
w posiedzeniu Zespołu

.....
Podpis dyrektora przedszkola, szkoły
lub placówki

ZATWIERDZONE PRZEZ DYREKTORA FORMY POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

(wypełnia dyrektor przedszkola/szkoły/placówki)

Lp.	Formy pomocy	Sposoby udzielania pomocy	Okres trwania	Wymiar godzin

Uwagi i dodatkowe informacje dla członków zespołu:

.....

.....

Data i podpis dyrektora przedszkola,
szkoły lub placówki**ANALIZA SKUTECZNOŚCI UDZIELANEJ POMOCY**

Data przeprowadzenia analizy

Rodzaj pomocy udzielanej dziecku	Okres trwania i wymiar godzin w jakim było udzielane wsparcie	Podjęte działania	Pozytywne i negatywne skutki podjętych oddziaływań	Przypuszczalne przyczyny niepowodzeń	Uwagi i wskazania na przyszłość

.....
Podpisy osób uczestniczących
w posiedzeniu Zespołu.....
Podpis dyrektora przedszkola, szkoły
lub placówki

Plan Działań Wspierających

Rodzaj planu (proszę właściwie zaznaczyć):

- dla jednego ucznia
- dla grupy uczniów

Uczniowie objęci Planem:

Lp.	Imię i nazwisko	Oznaczenie klasy	Wiek	Uwagi

1. Cele ogólne (wizja rozwoju dziecka na okres nie krótszy niż 1 rok i nie dłuższy niż etap edukacyjny)

.....

2. Opis celów szczegółowych, działań i metod pracy (w odniesieniu do ustalonych przez dyrektora form i sposobów pracy)

Formy i sposoby realizacji ustalone przez dyrektora	Cele szczegółowe	Działania (zadania)	Metody

3. Zakres dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia (zgodnie z przepisami w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych)

.....

4. Działania wspierające rodziców

Forma wsparcia (porady, konsultacje, warsztaty, szkolenia)	Zakres wsparcia	Dodatkowe informacje

5. Zakres współdziałania szkoły (w zależności od potrzeb)

A) z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi,

.....
B) z placówkami doskonalenia nauczycieli,

.....
C) z organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

6. W jaki sposób zostanie przeprowadzone ocena efektywności udzielanej uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej

.....
UWAGI

.....
Podpisy osób uczestniczących
w posiedzeniu Zespołu

.....
Podpis dyrektora przedszkola, szkoły
lub placówki

ARKUSZ WIELOSPECJALISTYCZNEJ OCENY POZIOMU FUNKCJONOWANIA UCZNIĄ

Imię i nazwisko ucznia

Klasa.....wiek.....

Wychowawca.....

Nr orzeczenia.....

Źródło informacji	Rozpoznanie¹³	Potrzeby ucznia
Orzeczenia i opinie		
Nauczyciele		
Rodzice		
Lekarze i specjaliści pracujący z dzieckiem, dokumentacja medyczna		
Inni specjaliści pracujący z dzieckiem		
Badania specjalistyczne prowadzone w szkole		
Dokumentacja prowadzona przez wychowawcę klasy		
Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia		
Data		
Podpisy członków Zespołu	Podpis rodziców	

¹³ Z uwzględnieniem aspektów opisanych na str. 39-40 w ramce „Rozpoznanie powinno dotyczyć”

ARKUSZ INDYWIDUALNEGO PROGRAMU EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNEGO

Imię i nazwisko ucznia

Klasa.....wiek.....

Wychowawca.....

Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny na rok szkolny.....

Nr orzeczenia.....

Cele edukacyjne	Cele terapeutyczne
ogólne:	ogólne:
szczegółowe:	szczegółowe:

Zakres dostosowań (np. warunki, zewnętrzne, organizacja pracy, egzekwowanie wiedzy, ocenianie)	Rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów (kto, podczas jakich zajęć, jakie działania realizuje)	Formy metody pracy z uczniem (np. rodzaj zajęć, czas trwania, wymiar godzin, sposób egzekwowania wiedzy i oceniania)	Rodzaj i zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami (jakie działania podejmują rodzice)	Działania wspierające rodziców ucznia (rodzaj działań, kto realizuje)	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi/ placówkami doskonalenia nauczycieli/szkołami specjalnymi, integracyjnymi (jaki specjalista, w jakim zakresie, w odniesieniu do kogo, jakie działania np. szkolenie rady pedagogicznej, specjalistyczna diagnoza ucznia)	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami (która instytucja, jaki specjalista, jakie działania– np. pracownik socjalny – pomoc materialna dla rodziny, instruktor w domu kultury – zajęcia rozwijające zainteresowania i mocne strony ucznia)

Data Podpisy członków Zespołu		Podpis rodziców				
Ustalone przez dyrektora formy, sposoby okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin		Data Podpis dyrektora				
Ewaluacja ¹⁴						
Zakres dostosowań	Zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów	Formy metody pracy z uczniem	Rodzaj i zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami	Działania wspierające rodziców ucznia	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi/ placówkami doskonalenia nauczycieli/szkołami specjalnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami

¹⁴ Należy je uwzględnić w dokonywaniu okresowej wielospecjalistycznej oceny ucznia

Zmiany i postępy w nauce i funkcjonowaniu społecznym ucznia						
Wnioski i modyfikacje - konstruowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego na kolejny rok szkolny						
Zakres dostosowań	Zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów	Formy metody pracy z uczniem	Rodzaj i zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami	Działania wspierające rodziców	Rodzaj i zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi/ ośrodkami doskonalenia nauczycieli/szkołami specjalnymi	Rodzaj i zakres współdziałania z innymi instytucjami
Data Podpisy członków zespołu		Podpis rodziców				
Ustalone przez dyrektora formy, sposoby okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin	Data Podpis dyrektora					

